

ותמהינן עלה: וכי אטו לא משמר אדם מה שביד חברו?!
 ומהינן עלה: וכי אטו לא משמר אדם מה שביד חברו?!

שביד חברו, אם כן: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?! והרי אף ברישא אינם משומרים, ולמה טהרותיו טהורות?!⁽¹⁾

כ-ב והתניא: הרי שהיו חמריו ופועליו, שהם עמי הארץ המטמאים טהרות במגעם, טעונין טהרות שלו — אף על פי שהפליג [התרחק] מהן יותר ממיל, הרי טהרותיו טהורות אם לא הודיעם שהוא מפליג מהן.

אמר, תירץ רבי יצחק נפחא: לעולם אין אדם משמר מה שביד חברו. וזה שברישא טהרותיו טהורות, מדובר במטהר חמריו ופועליו לכך, שהטביל אותם לטהרם, ואין לחוש למגעם.⁽²⁾

ואין חוששין שמא נגעו בטהרות שבחביות, כיון שאינם יודעים שהוא מפליג מהם, חוששים הם בכל רגע שמא יחזור.

ומקשינן עלה: אי הכי, שטיהרם, סיפא נמי, למה טהרותיו טמאות? והרי הם משמרים את האחרים שלא יגעו, וממגע שלהם אין לחוש כיון שהטבילין?!

ואם אמר להם בעל הבית: לכו לדרככם, ואני אבוא אחריתם. כיון שנתעלמו עיניו מהן הרי טהרותיו טמאות, שמא נגעו בהם.

ומשנינן: אין עם הארץ מקפיד על מגע חברו, ויש לחוש שמא נגע בהם עם הארץ אחר, שלא הוטבל.

והשתא תיקשי: הניחא אם אדם משמר מה שביד חברו, ניחא זה שברישא טהרותיו טהורות מפני שהוא משמרן, ובסיפא אין להם שימור, לפי שהלך מהם.

ותמהינן: אי הכי — רישא נמי נחוש, כיון שאין עם הארץ מקפיד על מגע חברו?!

אבל אי סלקא דעתך שאין אדם משמר מה

ומשנינן: הכרייתא מדברת בכגון שבא להם

שימור שלו?!

וכתב החזון איש [סימן קכט לדף זה]: אפשר דהמקשה סבר, כי זה מה שמרתתי מיניה חשיב שמירה דידיה. וכיון דביטלו חכמים שמירה ביד חברו, גם זה לא חשיב שמירה במאי דמטיל אימתו עליהן.

מטעם אחר, אלא שקשה עליו ממעשה דרבי ישמעאל. וצריך ביאור מאי סלקא דעתין?!
 כתב המאירי: ממה שאמרו כאן: חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו, למדו קצת מפרשים שלא להניח נכרית ללוש עיסה של מצת מצוה בפסח, אף בישראלית עומדת על גבה, שאין שימור במה שביד חברו, והרי אמרה תורה "ושמרתם את המצות".

2. ביאר החזון איש: ומשני: אין הכי נמי שאם היה צריך שמירה מנגיעתן הוי חשיב כשמירה דידיה ביד חברו, שאינה שמירה. אבל כאן במטהר חמריו עסקינן, ואין צריך רק שמירה ממגע אחרים, וחמריו שומרין את האחרים שלא יגעו, וחשיב שמירה דידיהו, אע"ג דמחמת אימתו משמרין.

ואין זה כלום, שכל שהוא תלוי בחימוץ בלבד אין היסח הדעת פוסל, וטהרות הוא שנשמאו בהיסח הדעת אבל לא עיסת מצוה.

1. צריך ביאור, למה ברישא חשוב שימור מה שביד חברו? והרי השימור הוא מכח הסברא שחוששים הם לגעת בו מיראתו, ואין זה כלל

א. שמטבילין כלים טמאים כשהם נמצאים בשעת הטבילה בתוך כלים, אך טבילה שכזאת מועילה רק לטהרם לתרומה, אבל לא לקודש. וכפי שיתבאר הטעם בגמרא. (4)

ב. יש טומאות מדרבנן, שבהן גזרו חכמים שאם תיגע הטומאה מדבריהם בחלק מסויים של כלי, שיש לו שימוש בפני עצמו, או בצד מסויים של הכלי, היא תטמא רק את אותו החלק, או רק את אותו הצד, ולא את כל הכלי.

אפשרות שכזאת, של טומאה בחלק מהכלי או בצד אחד מצדי הכלי ולא בכלי כולו, תיתכן רק בטומאה דרבנן, ולא בטומאה דאורייתא, שבה נטמא כל הכלי כאחד.

ועתה מבארת המשנה כי יש חילוק בין תרומה לקודש בכך שביחס לקודש נחשב כל הכלי טמא, גם אם נגעו הטומאה מדרבנן

דרך עקלתון. כשיכול לבוא עליהם פתאום בדרך עקלתון, שלא יבחינו בבואו, ולפיכך מפחדים הם ממנו.

ותמהינן: אי הכי, שחוששים מפני הבעל הבית היות ויכול לבוא מבלי שיבחינו בו, סיפא נמי יקפידו על מגע חביריהם כיון שיכול לבוא באופן שלא יבחינו בו?!

ומשנינן: סיפא, כיון דאמר להו: לבו, ואני אבוא אחריכם! — מיסמך סמכא דעתייהו, בטוחים הם שלא יבוא פתאום. ולכן אין מקפידין על מגע חביריהם.

הדרן עלך אין דורשין

פרק חומר בקודש

מתניתין:

חומר בקודש מבתרומה בדברים הבאים: (3)

מפני שטעם מעלה זו משום מעשה שהיה, ומעשה שהיה בקודש היה, ראה שם.

4. נחלקו בטעם המעלה, אמוראים בגמרא: יש הסובר: משום שהכלי הפנימי מתהדק לתחתיתו של הכלי החיצון, ואין באים המים תחתיו.

ויש הסובר: גזירה שמא יטביל בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, שאינו כשר להטביל בו כלים, כיון שאין למים שבתוכו חיבור מספיק למים שבמקוה.

ורש"י כתב שהיו אף הכלים החיצוניים טמאים, והטבילם לטהרם, ובהערות לקמן כב א יתבאר ענין זה.

3. כתב הטורי אבן שיש חילוק בין "לקודש" ו"לתרומה", לבין "בקודש" ו"בתרומה".

לקודש פירושו, שאין אנו דנים על הקודש בעצמו, אלא שאנו דנין על כלי או על דבר אחר כדי להשתמש בו לקודש וכיוצא בזה. ואילו "בקודש" פירושו, שאנו דנים על הקודש עצמו.

והספרים נשתבשו בזה, והמשנה המובאת כאן היא לפי גירסתו של בעל הטורי אבן.

עוד כתב הטורי אבן: דין מי חטאת במעלות אלו כדין הקודש, שהרי החמירו במי חטאת יותר מן הקודש כמבואר בפרק הקודם.

ומיהו לענין המעלה השלישית, כתב הטורי אבן לקמן כג א, שמעלה זו אינה במי חטאת,

רק בחלק מסויים של הכלי, בעוד שביחס לתרומה, רק החלק שנגעה בו הטומאה, טמא.

אחוריים [בית קיבול, כעין רגל שהיא בסיס לכוס של זכוכית או של כסף, מאירי] של הכלי —

ותוך של הכלי —

ובית הצביטה [יבואר בגמרא] —

שכל אחד מהם ראוי לשמוש בפני עצמו.

הרי כל חלק שיש לו שימוש בפני עצמו

חשוב כלי בפני עצמו לגבי תרומה [גירסת ה"טו"א].

ולכן, אם נטמאו אחוריו או בית צביטתו של הכלי בטומאה דרבנן, אינו טמא אלא הוא, ויכול להניח תרומה בשאר חלקי הכלי.⁽⁵⁾

אבל לא לקודש, שאם נטמא אחד מהם אפילו בטומאה דרבנן נטמאו כולם, ואם הניח בהם קודש נטמא או נפסל.⁽⁶⁾

ג. **הנושא את המדרס**, מנעל של זב [רש"י],⁽⁷⁾ שהוא אב הטומאה בידו האחת, הרי הוא רשאי להיות נושא את התרומה [הנמצאת בתוך חבית], בידו השניה, ולא יטמאנה.⁽⁸⁾

ועשו חכמים היכר לטומאה זו, שלא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים, ואמרו: אם נטמאו "אחוריו" של הכלי או "בית צביטתו" במשקין טמאין, אין טמא אלא אותו מקום ולא הכלי כולו. אבל אם נטמא תוכו של הכלי ואפילו במשקין טמאין, נטמא כל הכלי.

ומכל מקום לא אמרו כן אלא לגבי תרומה, אבל לקודש לא הקילו ובכל אופן נטמא כולו.

7. המאירי מבאר כי נקט התנא בשם "מדרס", שהוא כינוי למנעל של זב שהוא דורס בו, לפי שה"מדרס" הוא "שם מושאל" לכל מה שדורס עליו הזב, או נשען עליו, או יושב עליו.

אך רש"י כתב ש"מדרס" הוא מנעל של זב. ויש לפרש כוונתו, שאין דין משנתנו אלא במנעל של זב. והטעם, הואיל וגזרו חכמים על כך משום מעשה שהיה, ואותו מעשה במנעל היה, לפיכך לא גזרו אלא במנעל. וראה בסוגיא כג א ובהערות שם.

8. ביאר המאירי: הואיל ואין הנושא נוגע בתרומה.

5. ואם נטמא תוכו מכל מקום נטמא כולו אף לתרומה, מאירי; וכן כתוב במשנה במסכת כלים שהובאה בסוגיין כב ב על משנתנו: נטמא תוכו כולו טמא; וכן היא גירסת רש"י בפסחים יז ב, ולא כהגירסא שהביא הר"ש בכלים פרק כה משנה א. ואף הר"ש הסיק שם שהיא הגירסא הנכונה.

ומיהו מלשון רש"י כאן, שכתב: כלי הראוי להשתמש בתוכו ומאחוריו ובית צביטתו, כל תשמיש ותשמיש שבו חשוב כלי בפני עצמו לענין תרומה, שאם נטמא זה לא נטמא זה — משמע לכאורה שאף אם נטמא תוכו לא נטמאו שאר חלקיו, וכמו שדקדק הרש"ש. וראה מה שכתב בזה הרש"ש, ובמה שכתב עוד על דברי רש"י, שכל חלק וחלק מהכלי ראוי לתשמיש.

6. ביאור דין זה הוא, שמן התורה אי אפשר שייטמא כלי אלא מאב הטומאה, אבל חכמים אמרו שמשקין טמאים מטמאים את הכלי גזירה משום משקים שהם אב הטומאה, כגון רוקן של זב ומימי רגליו.

אבל לא ישא את הקודש, והטעם מתבאר בגמרא.⁽⁹⁾

ד. בגדי אוכלי תרומה – מדרס הן לקודש, וכפי שנתבאר בפרק הקודם.⁽¹⁰⁾

ה. ועתה מבארת המשנה את מעלות הקודש על תרומה בעניני טבילה:

לא כמדת הקודש מדת התרומה בענין הטבילה.⁽¹¹⁾

ואלו הן החילוקים שביניהם:

שלקודש [גירסת הטו"א]:

אם בא להטביל בגד טמא, והיו כנפי הבגד קשורין זה בזה [מאירי], הרי זה מתיר תחילה את הקשר, קודם שיטבילנו, מפני שבתוך קשר מהודק אין המים נכנסים. וגזרו לקודש אפילו בקשר שאינו מהודק.

ומנגב [מיבש] את הבגד אם היה לח, מפני שהמים שעליו דומים לחציצה.

ומטביל את הבגד. ואחר כך חוזר וקושר אותו, אם ירצה.

ואילו לתרומה:

קושר את הבגד אם ירצה, ואחר כך מטביל. ואינו חושש לקשר משום חציצה, שאין קשר זה מהודק כל כך שיהא בו כדי לחוץ.

ואף אינו חושש להטבילו כשהוא לח, שהרי אף דם וחלב, שהם חוצצים כשהם יבשים, מכל מקום כשהם לחים אינם חוצצים, וכל שכן מים שאין חוצצין כלל [מאירי].⁽¹²⁾

ו. כלים הנמרים בטהרה, צריכין טבילה לשימוש של קודש.

כלים של חבר, שמשעת גמר מלאכתם [שאז נראו לקבלת טומאה] לא באה עליהם טומאה, הרי אנו חוששים שמא קודם גמר

המדרס הוא אב הטומאה. האדם הנושא אותו נעשה ראשון לטומאה. והכלי שהוא נושא אינו מקבל טומאה מן האדם, היות ואין כלי נטמא אלא מאב הטומאה.

נמצאת תרומה שבתוכו טהורה. ואין גזרין שמא יגע המדרס עצמו שבידו האחת בכלי שבידו השניה ויטמאהו, ויטמא הכלי את התרומה שבתוכו.

ואילו רש"י מפרש מעלה זו דוקא בכלי חרס, שאין מיטמא אלא מאוירו ולא מגבו, והחידוש הוא שאין לגזור שמא יכניס את המדרס לאוירו של הכלי חרס שבו מצויה התרומה. אבל בכלי עץ, שהוא מקבל טומאה גם מגבו, דבר המצוי הוא שיגע המדרס בגבו של כלי, וראוי לגזור אף לתרומה.

9. בגמרא מתבאר שזו היא גזירה משום מעשה שהיה, שנפל המדרס לתוך החבית. והחמירו לגבי קודש, ולא לגבי תרומה.

10. עיין במאירי שביאר מדוע נזכרו כאן דוקא מעלות אלו, למרות שכבר הוזכרו בפרק הקודם, ולא הוזכרו כאן אף שאר המעלות שנשנו בפרק הקודם.

11. לדעת רש"י מתייחסת ההקדמה "לא כמדת הקודש מדת התרומה" רק למעלה החמישית. אבל הרש"ש טוען כי בפשטות יש לומר שהקדמה זו היא ביחס לכל המעלות שנשנו להלן.

12. הטורי אבן דקדק בלשון המשנה, שבמעלות

ואילו השלישי לטומאה [שנטמא משני לטומאה] בלבד, הוא שטמא בתרומה.

ט. וכן יש חומר בקודש, לענין נגיעה.

שבתרומה [גירסת הטו"א], אם נטמאת אחת מידי טומאה דרבנן המטמאת את הידים לבדן, הרי חברתה, היד השניה שלא נטמאה, טהורה, ואינה פוסלת את התרומה.

ואילו לקודש — מטביל שתיהן! ואם לא הטביל את שתיהן, נגיעת כל אחת מהן מטמאה את הקודש.

כיון שהיד מטמאת את חברתה⁽¹⁴⁾ לקודש, אבל לא לתרומה.

י. אוכלין [מותר לאכול] אוכלים נגובין [שלא הוכשרו מעולם לקבל טומאה על ידי נתינת מים], בידים מסואבות [ידיים שנטמאו בטומאה המטמאת את הידים, שהן שני לטומאה, וכמבואר בפרק הקודם] רק באכילת תרומה, הואיל ולא הוכשר האוכל לקבל טומאה.

אבל לא בקודש.

יא. האונן, שמת לו מת באותו היום, ואף כא-א

מלאכתם התיז עליו עם הארץ רוק, שהוא מטמא כרוקו של זב, ועדיין לח היה הרוק כשנגמרה מלאכתו של הכלי, וטימא אז הרוק הלח את הכלי.

וחשש זה הוא רק ביחס לקודש, אבל לא לתרומה.

ז. הכלי שיש בו חתיכות הרבה, הרי הכלי מצרף את מה שבתוכו לעשותם כאילו היו חתיכה אחת, שאם נגע טמא באחת מהן הרי זה טימא את כולן. ודבר זה נוהג רק בחתיכות של קודש [גירסת הטו"א].

ונחלקו בגמרא רבי יוחנן ורבי חנין אם דין זה הוא מן התורה או שהוא רק מעלה מדרבנן.

אבל לא בתרומה!

שאם נגע אב הטומאה בחתיכה אחת של תרומה שבכלי, נעשית החתיכה הראשונה ראשון לטומאה, וזו שנגעה בראשונה נעשית שני לטומאה, והשלישית נעשית שלישי לטומאה, והשאר טהורות שאין לתרומה אלא שלישי ולא יותר [רש"י].⁽¹³⁾

ח. הרביעי לטומאה בקודש [חתיכת קודש שנגעה בשלישי לטומאה] הרי הוא פכול.

הראשונות נזכרת הקולא בתרומה קודם החומר שבקודש, ואילו במעלות אחרונות הוא בהיפוך, ראה שם.

13. הרש"ש דקדק מלשונו של רש"י, שאין הכלי מצרף לקודש אלא כשנגעו החתיכות זו בזו. ותמה על זה, שהרי במנחות כד א מבואר שאין צריך שיגעו זה בזה. וכן משמע מלשונו שהכלי מצרף רק כשנגע בו אב הטומאה, ותמה אף על

זה.

ותירץ בדרך אפשר, כי באמת לגבי קודש אין צריך שיגעו זה בזה, ואין צריך שיהא הנוגע אב הטומאה. ורק לרבנות של תרומה נקט רש"י באופן הזה, כדי ללמד שאפילו הכי אין נטמאות כולן.

14. משנגעה היד הטמאה בטהורה. והתוס' בדף כד א ד"ה בחיבורין כתבו, שאפילו אם לא נגעה